

МІНІСТЕРСТВО ОСВІТИ І НАУКИ УКРАЇНИ
ЛЬВІВСЬКИЙ НАЦІОНАЛЬНИЙ УНІВЕРСИТЕТ
ІМЕНІ ІВАНА ФРАНКА

Видання філософського факультету

Серія: методичні матеріали

ПРОГРАМА КУРСУ
“ІСТОРІЯ АНТИЧНОЇ ФІЛОСОФІЇ”

Для студентів, магістрантів і бакалаврів
філософського факультету

ЛЬВІВ – ЛНУ – 2004

ЗАВДАННЯ ТА СТРУКТУРА КУРСУ

Курс античної філософії відкриває першу сторінку Всесвітньої історії філософської думки. Його засвоєння прокладає студенту дорогу до глибокого ознайомлення з головними філософськими школами, напрямками, славетними філософами, котрі своєю діяльністю започаткували і намагалися вирішити важливі проблеми, які стосувалися пізнання світу, буття людини, смислу її існування, а також цілої низки морально-етичних проблем. Історія філософії є історією інтелектуального розвитку людства, а тому гортаючи її сторінки, ви пройдете школу духовного збагачення, засвоєння інтелектуальної культури минулого, що слугує фундаментом для сучасного і майбутнього.

Програма курсу історії античної філософії (лекції та семінарські заняття) розрахована на студентів, магістрантів та аспірантів філософського факультету. Її структурна побудова відтворює як історично, так і логічно історію розвитку цієї філософії, головні її етапи, а також передбачає глибоке вивчення філософських поглядів, вчень представників античної філософської думки. До кожної теми подається достатньо обширний список рекомендованої літератури, яку студенту необхідно опрацювати у процесі підготовки до семінарських занять.

ЛЕКЦІЇ

Т е м а 1.

ПРЕДМЕТ І ЗАВДАННЯ ІСТОРІЇ ФІЛОСОФІЇ ЯК НАУКИ

Специфіка історико-філософського знання і його науковий статус. Історія філософії як процес пізнання та вирішення науково-філософських проблем. Головні методологічні засади і принципи історико-філософського дослідження. Історіографії історії філософії. Філософський текст як об'єкт наукової рефлексії. Історико-філософський факт і способи його тлумачення. Роль і місце інтерпретації в історико-філософському дослідженні. Основні історичні концепції історії філософії як специфічної форми наукового знання. Історія філософії і філософія. Значення історико-філософського знання для розвитку філософії і наукового пізнання. Філософія у системі духовної культури людства.

Т е м а 2.

СТАНОВЛЕННЯ І РОЗВИТОК ФІЛОСОФІЇ У КРАЇНАХ БЛИЗЬКОГО СХОДУ, ІНДІЇ ТА КИТАЮ

Філософія Стародавнього Китаю. Народження філософської думки і її культурно-історичні передумови. Старокитайська релігія і міфологія – дофілософські форми суспільної свідомості і їх роль у виникненні філософії. Класичні китайські книги освіченості і моралі. Головні філософські школи: 1) Конфуціанство. 2) Монізм. 3) Школа закону (“фа-цзя”). 4) Даосизм. 5) Школа імен (“мін-цзя”). 6) Школа “інь-янь” (натурфілософи). **Філософія Конфуція.** Небо і духи. Погляди на суспільство. Етичне вчення. Ідеал людини. Управління. “Виправлення імен.” Вчення про знання. Історичне значення конфуціанства. **Школа моністів.** Вчення про небо і його волю. Заперечення долі: Любов. Народ. Управління. Проблема війни і миру. Взаємовідношення традиції і закону. Проблема знання. **Філософія Лао-Цзи.** Вчення про Дао і його світ. Діалектика Дао. Вчення про буття і небуття. Знання. Етичний ідеал в даосизмі. Управління. Соціальний ідеал. Заперечення воєн. Історичне значення даосизму. **Школа закону** (“фа-цзя”). Проблема традиції і новаторство. Управління. Правитель.

Староіндійська філософія. Історико-культурні передумови становлення та виникнення індійської філософії. Ведична література. Релігія брахманізму та її вплив на виникнення філософії. Письмові пам’ятки. **Система веданти.** Вчення про Брахму і світ. Людська душа. Вчення про смисл життя. Містично-ідеалістичний елемент Веданти. **Філософія Санкхья.** Засади буття. Пізнання. **Система Вайшешики.** Вчення про атоми. Вчення про людину. **Буддизм.** “Чотири святі правди” про терпіння та визволення. Метафізичні проблеми. Буття. Людина. Нірвана. Етичні проблеми. Історична доля буддизму. **Матеріалістична система чарвака – локаята.** Критика Вед і релігії. Смертність душі. Вчення про першопчатки. Проблема свідомості. Етичне вчення . Пізнання. **Система Йога.** Її філософія.

Філософія країн близького Сходу: Вавілон і Ассірія. Шумерська міфологія. Релігія семітів. Аркадо-вавілонська міфологія. Початки наук. “Бесіда пана і раба.”

Єгипетська філософія. Джерела. Староєгипетська міфологія. Початки наук. Проблема людини. Вчення про Бога. Космогонія.

Т е м а 3.

СТАНОВЛЕННЯ ТА РОЗВИТОК ФІЛОСОФІЇ В АНТИЧНОМУ СВІТІ

Культурно-історичний простір розвитку античної цивілізації. Формування полісу і його значення в античній історії. Економічні та політичні обставини. Антична демократія. Релігійне життя. Грецька міфологія як духовний феномен.

Гомер і його космогонія та теогонія. Соціоантропоморфізм. Проблема долі.

Гесіод. Проблеми космогонії та теогонії у поемах Гесіода “Теогонія”, “Праці і дні”. Від хаосу до космосу. Етичний елемент у поемах Гесіода. Проблема першопочатку. Значення епічної поезії як передфілософії.

Орфізм і його міфічна концепція творення світу. Орфічний міф про Діоніса-Загряя і його творення Зевсом людини із попелу. Філософські рефлексії орфіків і їх значення для подальшого розвитку філософії.

Лірична поезія. Відкриття людської індивідуальності і духовного світу. Значення грецької лірики для формування філософського мислення.

“Сім мудреців.” Феномен мудрості і її змістові рамки. Гноми мудреців. Етико-філософські рефлексії. Образ мудреця.

Східний елемент і його значення для формування старогрецької філософії.

Періодизація філософії у Стародавній Греції. Європейська духовна культура і антична філософська традиція.

Філософія як витвір еллінського генія. Історична доля філософської спадщини.

Частина перша.

Т е м а 4.

ІОНІЙСЬКА (МІЛЕТСЬКА) ФІЛОСОФІЯ ПРИРОДИ (НАТУРФІЛОСОФІЯ).

Перший філософський напрямок і його представники. Фалес із Мілету. Особа Фалеса (640-546рр. до Р.Х.). Що є філософування? Початкові філософські рефлексії. Проблема першопочатку: “Усе з води.” Гілозоїзм. Поняття “фісіса” як об’єкта філософських розмислів. Зміст основних гномів (афоризмів) Фалеса. Історична оцінка діяльності Фалеса.

Анаксимандр (610-546рр. до Р.Х.). Життя і діяльність. Апейрон – першопочаток всього. Його характеристика. Твір “Про природу”. Виникнення світу. Космогонія і космологія. Походження життя. Наукові здогадки Анаксимандра. Створення першої

географічної карти і небесного глобуса. Оцінка Арістотеля. Світовий закон справедливості. Значення філософської спадщини.

Анаксімен (585-528/5рр. до Р.Х.). Повітря – першопочаток існуючого. Механізм творення тіл. Принцип згущення і розрідження. Космогонія. Метеорологічні погляди. Єдність мікро – і – макрокосмосу. Гегелівська оцінка Мілетської філософії. Натурфілософська традиція і подальший розвиток античної філософії.

Т е м а 5.

ГЕРАКЛІТ ІЗ ЕФЕСУ (520-466рр. до Р.Х.).

Життя і діяльність. “Темний” філософ. Метафоричний стиль філософської мови. Першопочаток: “Усе із вогню.” Ріка – образ дійсності. Принцип: “Усе тече – усе змінюється.” Діалектика. “Принцип боротьби” (“війна батько усього”). Гармонія протилежностей. Вчення про Логос (розум) світу і його функції. Світ як космос. Людина – мікрокосмос. Логос душі. Етичні рефлексії. Гносеологічні ідеї. Пізнання як процес. Оцінка Арістотеля і Гегеля. Історичне значення філософії Геракліта.

Т е м а 6.

ІТАЛІЙСЬКА ФІЛОСОФІЯ. ПІФАГОР І ПІФАГОРЕЙСЬКИЙ СОЮЗ.

Піфагор (570-496рр. до Р.Х.). Особа мислителя. Джерела піфагореїзму. Орфізм. Піфагорейський союз і піфагорейський спосіб життя. Дефініція філософії. Число як першопочаток і основа буття. Число і звук (акустика). Теорія музики. Містика чисел. Вчення про протилежності. Ідея міри та гармонії. Джерело гармонії. Космос і його побудова. Космологічні здогадки Піфагора. Вчення про душу. Метемпсихоз (переселення душі). Теорія пізнання. Етика. Політичні ідеї. Піфагорейська традиція і подальший розвиток античної філософії. Послідовники Піфагора: Філолай із Кротона, Алкмеон Кротонський, Гіппас із Метапону, Архит Тарентський і подальший розвиток ними науково-філософських ідей Піфагора. Піфагор і Платон. Історичне значення піфагореїзму для розвитку світової філософії і науки.

Тема 7.

ЕЛЕЙСЬКА ФІЛОСОФСЬКА ШКОЛА

Духовні витоки елеатизму. Зміна духовних орієнтирів філософської рефлексії. Представники елеатизму.

Ксенофан із Колофону (570-480рр. до Р.Х.). Особа Ксенофана і його діяльність. Філософська поема “Про природу”. Проблема походження релігії. Критика антропоморфізму. Теологічний монізм Ксенофана. Ідея єдиного бога. Онтологічні пошуки. Гносеологічні рефлексії. Неабсолютний характер людського знання. Відносність істини. Перша спроба абсолютизації раціонального способу пізнання. Ксенофан і подальший розвиток елеатизму.

Парменід із Елеї (540 480рр. до Р.Х.). Життя і творчість. Філософська поема “Про природу”. Онтологічні рефлексії: відкриття буття. Буття і небуття. Головні характеристики буття. Тільки буття є. Принцип тотожності буття і мислення: “мислити і бути є одне й те ж.” Розходження з іонійцями і Гераклітом. Теорія пізнання Парменіда. Два шляхи пізнання: “шлях істини” і “шлях людських уявлень” (картина світу “докса”). Абсолютизація розумового ступеню пізнання і дискредитація чуттєвого пізнання. Становлення засад раціоналізму і метафізики. Друга частина поеми: співвідношення істинного і неістинного світів. Оцінка філософії Парменіда Гегелем і Хайдеггером. Філософія Парменіда у контексті розвитку світової філософії.

Зенон з Елеї (490-430рр. до Р.Х.). Суть вчення Зенона. Народження діалектики. Апорії Зенона і їх функціональне навантаження. Суть апорій: “Дихотомія”, “Ахілл швидконогий”, “Стріла” і “Стадій”. Заперечення істинності чуттєвого пізнання. Формування логічної проблематики у філософії Зенона. Неможливість відтворення суперечливої сутності буття у логічно несуперечливій формі. Аргументи Арістотеля проти Зенона. Апорії Зенона і сучасні проблеми логіки і математики. Філософія елеатів як новий щабель розвитку філософського теоретичного мислення.

Тема 8.

МОЛОДШІ ФІЛОСОФИ ПРИРОДИ (V ст.)

Емпедокл із Агрідента (496-430рр. до Р.Х.). Особа. Поеми “Про природу” і “Очищення.” Теорії матерії. Вчення про чотири “корені” світу. Світові сили: “Любов” і “Ворожнеча.” Фази космічного циклу. Космогонічні ідеї. Інтуїтивні здогадки про рух світла. Теорія пізнання: принцип “подібне пізнається через подібне.” Реабілітація

чуттєвого рівня пізнання. Теорія чуттєвого сприйняття. Проблема зародження життя і органічна доцільність у природі. Наукові здогадки Емпедокла. Бог і моральне добро. Історичне місце Емпедокла.

Анаксагор із Клазомені (500-428рр. до Р.Х.). Творчий шлях. Теорія матерії. Вчення про гомемерії. Дефініція гомемерій. Принцип: “все в усьому”. Проблема якісної визначеності буття. Вчення про світовий Розум (Нус) як активний, діяльний принцип оформлення буття. Закиди Платона і Арістотеля. Космогонічні ідеї. Походження життя. Психологія. Теорія пізнання. Принцип “протилежне пізнається через протилежне.” Звинувачення в атеїзмі. Історичне значення філософії Анаксагора.

Т е м а 9.

АНТИЧНИЙ АТОМІЗМ

Джерела і зміст античного атомізму. Витоки: фігура Левкіппа.

Демокріт (460-371рр. до Р.Х.). Життя та творча спадщина філософа. Попередники. Атомістична теорія матерії. Вчення про атоми і порожнечу. Головні властивості атомів. Рух – спосіб існування атомів. Закиди Арістотеля. Атомістична теорія світобудови. Атомістична космологія. Макрокосм і мікрокосм. Вчення про причиновість. Фаталізм. Випадковість. Гносеологія Демокріта. Вчення про два види пізнання – “світле (істинне)” і “темне.” Взаємодія розуму і відчуттів у процесі пізнання. Вчення про “первинні” і “вторинні” якості. Проблема істини. Вчення про “образи” (“ейдола”). Світ людини. Походження і розвиток людей. Душа. Життєві орієнтири. Етико-соціальні ідеї Демокріта. Мораль і право. Суспільство і держава. Лінгвістичні рефлексії. Філософія Демокріта у контексті світової філософії та її вплив на розвиток науки наступних віків.

Т е м а 10.

СОФІСТИКА

Історичні передумови формування софістичної філософії. Софістика як явище культури і філософський напрям. Філософія на шляху від космосу (природи) до людини та суспільства. Відкриття риторики як практичного і доказового красномовства. Гегелівське визначення софістики. Хто вони софісти? Софісти як просвітники античності. Освіта і навчання як визначальний фактор формування і розвитку людини.

Індивід і суспільство та держава. Можливість людини впливати на суспільні інститути. Головні Представники софістики. Два покоління софістів:

Старші софісти.

Протагор із Абдери (480-410рр. до Р.Х.). Особа Протагора, життя та творчість. Сенсуалізм. Релятивізм. Конвенціоналізм. Принцип: “людина є міра усіх речей...” Людина як суб’єкт суспільної діяльності, культури, пізнання і, знання. Гносеологія Протагора. Навчання ерістики. Два типи законів. Релігійні проблеми у філософії Протагора.

Горгій із Леонтини (483-375рр. до Р.Х.). Ідейні витоки вчення Горгія. Вплив елеатів. Проблема буття. Буття і мислення. Мислення і мова. Момент агностицизму і скептицизму. Негативна діалектика Горгія. Етика і право. Роль риторики. Сила слова.

Гіппій із Еліди (приб. 400р. до Р.Х.). Характер вченості Гіппія. Поділ законів на природні і встановлені людиною. Суспільно-політичні рефлексії.

Продік із Кіоса. Спосіб життя. Відношення до релігії. Ораторська діяльність. Оцінка діяльності Продіка у діалогах Платона. Розміркування про мову філософії.

Антифонт (приб. 480р.) Активність у політичному житті. Життєва драма. Розрізнення двох видів законів. Відношення до держави і суспільства. Анархізм. Космологізм. Заперечення інституту рабства. Віра в силу слова. Лікувальні бесіди. Розміркування про людину.

Молодші софісти.

Алкідам (IV). Ораторська діяльність. Розміркування про рівність людей і заперечення рабства. Твір “Похвала смерті.”

Фрасімах (II половина Vст. до Р.Х.). Оцінка діяльності мислителя у творі Платона “Держава.” Один із “тридцяти тиранів.” Етичний релятивізм. Захист права сильнішого. Принцип: “справедливим я називаю те, що корисне сильнішому.” Оправдання сили. Осуд алкоголізму і пияцтва.

Каллік (приб. 400р. до Р.Х.). Обґрунтування ідеї права сильного. Хто вони “сильні”? Ідей нігілізму і анархізму.

Критій (460-403рр. до Р.Х.). Оцінка вчення Платоном. Погляди на релігію. Походження богів. Роль виховання. Боротьба із пияцтвом.

Історична заслуга філософії софістів і їх вклад в розвиток теорії права, етики, державознавства. Повернення філософії обличчям до людини. Розвиток педагогічних

ідей. Роль і місце софістичної освіти. Софістика і завершення періоду старогрецької філософії – досократики. Оцінка софістики Платоном і Арістотелем.

Т е м а 11.

ФІЛОСОФІЯ СОКРАТА (469-399рр. до Р.Х.)

Епоха. Духовні та ідейні попередники. Особа мислителя. Історичний і літературний Сократ. Сократ як явище античного духу. Відношення до софістики. Сократичний поворот у філософії: на шляху від космосу до людини. Відкриття людини. Стиль філософування (бесіда). Філософське життя у спілкуванні. Що є предметом філософії? Пошук істини. Метод маевтики і його складові. Відкриття індукції. Принцип: “пізнай самого себе.” Сократичне “незнання.” Філософія понять. Формування моральної філософії. Нова шкала цінностей. Що є чеснота? Етичний інтелектуалізм. Моральні закони. Найвище добро. “Даймоніон” Сократа. Філософ і суспільство. Релігійні погляди. Смерть Сократа. Істина вище від життя. Зустріч двох – геніїв Сократ і Платон. Історична доля вчення Сократа.

Т е м а 12.

СОКРАТИЧНІ ШКОЛИ

Сократівська філософська традиція і подальший розвиток філософії. Головні сократичні школи: кініки, кіренаїки, мегарики.

Філософія кініків. Історичні та духовні передумови становлення та розвитку кінійської філософії.

Антісфен (444-366 до Р.Х.) – засновник школи. Навчання у Сократа. Походження назви школи. Творча спадщина. Спосіб життя та поведінки. Філософія як життєва мудрість. Теорія пізнання. Матеріалістичний сенсуалізм. Елементи релятивізму і агностицизму. Проблема загального і окремого. Етика Антісфена. Етичний ідеал. Виклик панівним етичним уявленням і законам полісу. “Антикультурна” традиція і заперечення прогресу.

Діоген із Сінопа (412-323рр. до Р.Х.). Портрет філософа. Кінічний спосіб життя. Радикальна вимога спрощення життя. Розрив з культурною традицією. Етика і

антиетика Діогена. Прагнення до простоти. Проповідь аскетизму. Перші ідеї космополітизму. Гегель: “кінізм швидше спосіб життя, аніж філософське вчення.” Історичне місце кінізму у світовій філософії.

Філософія кіренаїків.

Арістип із Кірени (430-365рр. до Р.Х.) – засновник школи. Суб’єктивний сенсуалізм “життя згідно з природою.” Проповідь гедонізму. Втеча від страждань. Смысл життя. Критерій добра і зла. Інші представники школи: Теодор – Атеїст, Гегезій, Аннікер. Проповідь відречення від світу. Розрив з традиціями. Проблема самогубства. Історична доля вчення кіренаїків.

Мегарійська філософія.

Евклід Мегарський (450-360рр. до Р.Х.) – засновник мегарської школи. Суть філософського вчення. Витоки ідей мегарійської філософії. Проблема загального (Одного). Суть діалектики (еристики).

Евбулід Мелетський (IV ст.). Автор перших софізмів. Логічні парадокси і їх суть. Діалектичний зміст парадоксів.

Стільпон із Мегари. Проблема всезагального. Проблема співвідношення мислення і мови. Обгрунтування етики.

Діодор Кронос (IV ст.). *Проблема співвідношення можливості і дійсності.*

Частина друга. **КЛАСИЧНА ГРЕЦЬКА ФІЛОСОФІЯ**

Т е м а 13.

ФІЛОСОФІЯ ПЛАТОНА

Платон (427-347рр. до Р.Х.). Особа Платона. Творча спадщина. Попередники. Зустріч із Сократом. Філософський діалог. Академія Платона. Філософське вчення Платона. Формування засад Ідеалізму. Обгрунтування метафізики. Другу навігація. Онтологія. Вчення про ідеї. Природа ідей. Світ ідей і його структурна побудова. Смысл терміну “ідея”. Світ ідей і світ речей. Ідеї – взірці речей. Речі – тіні ідей. Алегорія печери. Гносеологія. Процес пізнання ідей. Пізнання як пригадування (анамнезіс). Поняття “Ерос” і його роль у процесі пізнання. Платонічна любов як алогічний шлях до

абсолюту. Аналіз знання. Види знання. Діалектика як метод. Фізичне вчення Платона. Доцільність світу. Поняття Деміурга і його функції. Матерія (хора). Душа світу. Вчення про людину. Поняття душі. Види душі. Душа і тіло. Метемпсихоз і есхатологія. Етичне вчення Платона. Поняття чесноти. Види чеснот. Вчення про добро. Розуміння смислу життя. Вчення про любов. Вчення про державу (політика). Походження держави. Форми держави. Ідеальна держава. Головні прикмети ідеальної держави і її побудова. Суспільні стани у державі. Казармовий комунізм. Проблеми виховання. Соціальний смисл утопії Платона. Естетичне вчення Платона. Поняття прекрасного. Розуміння функцій мистецтва. Мистецтво як наслідування (мімезіс). Естетичний ідеал Платона. Вчення про Бога і доказ його існування. Історичне значення філософії Платона. Платон у віках.

Т е м а 14.

ФІЛОСОФІЯ АРІСТОТЕЛЯ

Життя і діяльність Арістотеля (384-322рр. до Р.Х.). Творчий доробок. Попередники. Наукова орієнтація. Арістотель і Платон. Лікей – філософська школа Арістотеля. Філософський дискурс Платона. Предмет філософії як науки. “Перша філософія” (теоретична) і її предмет. Метафізична теорія буття. Що є річ? Критика Арістотелем платонівської теорії ідей. Вчення про можливість і дійсність. Головні причини (принципи) буття: матеріальна, формальна, діюча і цільова. Концепції матерії. “Перша” і “друга” матерія. Субстанція, акт, потенція. Поняття форми. Відношення форми до матерії. Діалектика форми і матерії. Діюча причина та її функції. Цільова причина і її функції. Причина і мета. Етелехія. Телеологізм. “Друга філософія”, її предмет. Космологічне вчення Арістотеля. Фізика. Вчення про вічність світу. Проблема руху. Простір і час. Матеріальні першопочатки (елементи). Структура світу. Вчення про першодвигун (Першу причину). Психологічне вчення Арістотеля. Вчення про душу. Функції душі. Біологічні ідеї. Теорія пізнання. Метод і його суть. Чуттєвий і раціональний ступені пізнання і їх специфіка. Поняття діючого розуму (нус поіетікос). Пасивний розум (нус патетікос). Основні риси наукового знання. Гносеологічний принцип Арістотеля: “Немає нічого у розумі, чого б раніше не було і відчуттях” і його значення. Перший класифікатор наук. Діалектика Арістотеля. Практична філософія

Арістотеля. Етика. Вчення про найвище добро. Головні чесноти. Знання і моральна поведінка людини. Проблема найвищого добра. Смысл буття людини. Справедливість. Етичний ідеал. Вчення Арістотеля про суспільство і державу. Проблема виникнення держави і суспільства. Визначення людини як політичної істоти. Держава. Матерія держави. Форми державного правління. Структура суспільства. Суспільні чесноти. Економічні здогадки. Проблема рабства. Проблема публічного виховання, освіти. Приватне і публічне життя. Естетичне вчення Арістотеля. Визначення суті мистецтва. Види мистецтва. Оцінка літературних жанрів. Поетика. Соціальна функція мистецтва. Логіка Арістотеля. Визначення логіки як науки про мислення. Форми мислення: поняття і умовивід. Поняття і його природа. Дефініція. Категорії (субстанція, кількість, якість, відношення, місце, час, положення, посідання, дія, пасивний стан). Судження і його види. Поняття умовиводу. Силогізм і індукція. Теорія доказу. Сутність наукового знання. Вчення про індукцію. Історична доля логіки Арістотеля. Теологічні Погляди Арістотеля. Доказ існування Бога. Бог і світ. Історичне значення філософії Арістотеля і її вплив на філософію наступних віків. Безсмертя ідей.

Перипатетівська школа. Продовження традиції Арістотелізму. Представники Школи: Теофраст, Евдем, Арістоксен, Дікеарх, Стратон, Андронік з Родосу, Темістій і Олександр з Афродизії. Подальший розвиток філософії і природних наук. Коментаторська діяльність перипатетиків.

Частина третя. **ЕЛЛІНІСТИЧНО-РИМСЬКА ФІЛОСОФІЯ**

Т е м а 15.

ЕПІКУР І ЕПІКУРЕЇЗМ

Загальна характеристика епохи і її духовних здобутків. **Філософія Епікура (341-270pp. до Р. Х.).** Життя і творчість Епікура. “Сад” Епікура і його ідеали. Завдання філософії. Каноніка. Теорія пізнання. Сенсуалізм. Проблема критерію істини і впевненості. Індуктивна логіка. Фізичне вчення Епікура. Матеріалістичний атомізм. Гіпотеза спонтанного самовідхилення атомів. Космологічні ідеї. Етичне вчення Епікура. Гедонізм. Культура розуму і чесноти як засоби щастя. Чотири головні чесноти:

мудрість, хоробрість, поміркованість і справедливість. Етичні правила Епікура. Принцип: “проживи непомітно”. Вчення про людину. Проблема щастя. Проблема страху і смерті у житті людини і шляхи звільнення від них. Суспільно-політичні погляди. Зацікавлений егоїзм як спосіб поведінки громадянина. Ідеал епікурейського мудреця. Історична доля епікуреїзму.

Епікуреїзм у Римі. *Творчість Лукреція Кара*. Поетико-філософський твір “Про природу речей.” Атомістичний матеріалізм. Етичне вчення Лукреція Кара. Відношення до релігії. Розміркування про смертність душі. Вплив Лукреція Кара на розвиток філософської думки у Римі.

Т е м а 16.

СТОЇЦИЗМ

Витоки і історія виникнення філософії стоїцизму. Філософські попередники. Засновники і творці філософії стоїцизму: Зенон з Кітіону, Хрісіпп, Арістон і Геріл з Карфагену. Предмет філософії як науки. Логічне вчення. Визначення предмету логіки. Проблеми гносеології. Генезис пізнання. Концептуалізм. Вчення про мову. Критерій істини. Фізичне вчення. Походження космосу. Гілозоїстичний матеріалізм. Динамізм. Пневма – Логос світу. Фаталістичний детермінізм. Пантеїзм. Теорія вічного кругообігу. Вчення про людську душу. Етичне вчення стоїків. Проблема вищого добра. Свобода. Етичний принцип: “Жити згідно з природою”. Проблема щастя і чесноти. Головні ознаки чеснот. Проблема добра і зла. Моральні цінності. Апатія. Ідеал стоїчного мудреця. Суспільні погляди. Людина і суспільство. Космополітизм як суспільний ідеал. Суспільний принцип: “усі люди – громадяни всесвітнього царства розуму”.

Римський стоїцизм.

Посідоній (135-51pp. до Р.Х.). Заняття науками. Питання філософської антропології. Космологічні ідеї. Світ як вогненна пневма. Вчення про “сім’яні логоси”. Філософія історії. Розміркування про прогрес.

Панецій (185-110pp. до Р.Х.). вплив попередньої філософії. Мандрівник. Зацікавлення природничими науками. Визнання самостійності особистості. Етика. Розрізнення теоретичних і практичних чеснот. Релігійні рефлексії. Алегоризм.

Луцій Анней Сенека (3-65pp. до Р.Х.). Політична кар’єра. Епоха. Вчитель імператора Нерона. Творчо-філософська спадщина. Відношення до попередників. Виокремлення моральної проблематики. Моральні листи до Луцілія. Ідеал мудреця. Пантеїзм. Вчення про душу. Уявлення про Бога. Відношення до міфології. Антропологічна проблематика. Рівність людей. Проблема рабства. Історичне значення Сенеки для розвитку філософії наступних віків.

Епіктет (50-138pp. до Р.Х.). Вільновідпущений раб. У чому щастя людини? Що нам належиться? Байдужість до світу. Доля і можливість бути собою. Внутрішня свобода людини.

Марк Аврелій (121-180pp. від Р.Х.). Філософ на троні. Мужність бути собою. Наодинці зі собою. Ідеал людини. Рівність людей. Розум і громадянскість.

Цицерон (106-43pp. до Р. Х.). Державний діяч і оратор. Еклектизм у філософії. Роль філософії. Етичний ідеал. Проблема життя і смерті у “Тускуменських бесідах”. Трактат “Про природу богів”.

Т е м а 17.

СКЕПТИЦИЗМ

Передумови виникнення античного скептицизму. *Піррон (365-275pp. Р.Х.)* – засновник скептицизму. Витоки назви школи. Зміна філософських орієнтирів. Проблема філософської рефлексії: як жити у цьому світі? Що є щастя? Проблема апатії (arateia). Спосіб відношення до речей. Принцип утримування (epoche).

Аркесілай (315-240pp. до Р.Х.) представник другої лінії скептицизму – Другої Академії. Полеміка зі стоїками. Нові орієнтири і установки філософування. Утримування від суджень. Проблема “благородності” (enlogon) і моральний вчинок.

Карнеад із Кирени (214-129рр. до Р.Х.) – представник Третьої Академії. Критика стоїцизму. Дискредитація чуттєвого пізнання. Заклик утримуватися від суджень. Ступінь вірогідності суджень. Відношення до релігії. Розуміння суспільства і моралі.

Тімон (320-230рр. до Р.Х.). Учень і послідовник Піррона. Творча спадщина. Відношення до медицини. Людина і спосіб її життя та поведінки. Атараксія. Логічні рефлексії. Гносеологічні ідеї.

Енесідем. Пірронові промови. Попередники. Тропи як засіб обґрунтування засад скептицизму. Зміст тропів. Зв'язок із вченням Геракліта.

Агріппа. Розширено вчення про тропи. Нові тропи. Поглиблення ідей скептицизму.

Секст Емпірик (II ст. до Р.Х.). Творча спадщина (“Проти вчених” і “Три книги пірронових положень”). Спроба систематизації скептицизму. Критика наукового знання. Спроба відмежування скептицизму від інших вчень і попередньої філософії. Історична оцінка античного скептицизму.

Частина четверта.

Т е м а 18. ПЛАТОНІЗМ І НЕОПЛАТОНІЗМ

Александрійська філософія. Передумови формування нової філософії. Александрія – духовний осередок культури і філософії. Релігійна проблематика як домінанта духовного життя епохи. Теософія. Головні філософські напрямки: грецько-єврейська релігійна філософія, неоплатонізм, неопіфагореїзм.

1. *Грецько-єврейська релігійна філософія*. Від філософського еkleктизму до релігійно-філософського синкретизму. *Філон з Олександрії* – творець грецько-єврейської філософії. Життя і творчий доробок Філона. Головні засади філософії Філона. Алегоризм. Завдання філософії. Філонівська теорія Бога. Фізика. Вчення про матерію. Творчий принцип – Софія. Вчення про Логос як взірць і прототип світу. Концепція людини. Психологія. Вчення про ідеї, сили і духи. Логіка. Етика Філона. Чесноти. Пристрасті. Вплив філонізму на пізніший розвиток релігійної та філософської думки.

2. *Філософія неоплатонізму*. Духовні витоки неоплатонізму. *Плотін* – творець системи неоплатонізму. Твір “Еннеади”. Філософія Плотіна. Теорія буття. Вчення про Єдине, Розум і Душу. Матерія і світ. Проблема виникнення світу. Феноменологічна

теорія світу. Вчення про людину. Душа людини. Теорія пізнання Плотіна. Містична інтуїція, аскеза, очищення. Етичне вчення Плотіна. Роди чеснот. Естетичне вчення Плотіна. Вплив неоплатонізму. Неоплатонізм і християнство.

Порфірій і його логічне вчення. Дерево Порфірія. Практична містика. Спасіння душі. Ієрархія чеснот. Заповіт середньовіччю.

Прокл. Останній античний філософ. Коментаторська діяльність. Метод практичності. Процес еманациї.

Ямвліх. Міфологізація філософії. Специфіка вчення. Трагування Єдиного. Космологія. Від теогонії до теургії. Процес сакралізації.

СЕМІНАРСЬКІ ЗАНЯТТЯ

Т е м а 1.

ПРЕДМЕТ І ЗАВДАННЯ ІСТОРІЇ ФІЛОСОФІЇ ЯК НАУКИ

1. Історичні типи філософування. Сутність філософського мислення.
2. Специфіка історико-філософського знання та його науковий статус. Філософія як самосвідомість епохи.
3. Головні методологічні засади і принципи історико-філософського дослідження:
  - а) поняття історико-філософської проблеми;
  - б) філософський текст як об'єкт наукової інтерпретації;
  - в) принцип історизму;
  - г) принцип об'єктивності дослідження.
4. Історія філософії як процес пізнання. Філософські школи і напрямки. Історія філософії і філософія.
5. Місце історії філософії у системі науково-філософського знання. Філософія – складова у системі духовної культури людства.

Рекомендована література:

1. Аристотель. Метафизика // Соч. Т. 1. М., 1976.
2. Арзакян Ц.Г. К вопросу становления истории философии как науки // Вопросы философии. 1962. №6.
3. Асмус В.Ф. Некоторые вопросы диалектики историко-философского процесса и его познание // Вопросы философии, 1961, №1.
4. Баллер Э.А. Преимущество в развитии культуры. М., 1969.
5. Волков Г. У колыбели науки. – М., 1971.
6. Ричард Осборн. Восточная философия. – Ростов-на-Дону, 1997.
7. Гегель Г.-В.-Ф. Сочинения. Лекции по истории философии. Т.1X. кн.1. М., 1932, С. 9-106.
8. Горський В.С. Соціальне середовище та історико-філософський процес. - К.,1969.
9. Дильтей В. Типы мировоззрений и обнаружение их в метафизических системах. Новые идеи в философии. Сбор.1, СПб., 1912.

10. Кондзьолка В.В. Філософія і її історія. - Львів, 1996. С.3-89.
11. Лурье С.Я. история античной общественной мысли. – М.-Л., 1929.
12. Малинин В.А. Теория исторр философии // Наука и ее проблемы. - М., 1976.
13. Методологические проблемы истории философии и общественной мысли. М., 1977.
14. .Мотрошилова Н.В. Рождение и развитие философских идей. Историко-философские очерки и портреты - М., 1991.
15. Мюллер М. Шесть систем индийской философии. М., 1901.
16. Ортега-и-Гассет. Что такое философия. - М., 1990.
17. Пролеев С.В. История античной философии. - М.: Ваклер, 2001. – с.3-25.
18. Степанянц М.Т. Восток-Запад: диалог философов // Вопросы философии. 1989. №12.
19. Шинкарук В.И. Предмет та завдання історії філософії як науки. - К., 1957.
20. Ehrlich W. Philosophie der Geschichte der Philosophie. - Tubingen, 1965/
21. Gueroult M. Philosophie de I “histoire de la philosophie”. Paris, 1970.
22. Heidegger M. Was ist das – die Philosophie? Pfullingen, 1956.
23. Wisdom I.O. Philosophy and its place in our culture. New York, 1975/

Т е м а 2.

СТАНОВЛЕННЯ І РОЗВИТОК ФІЛОСОФІЇ У СТАРОДАВНІЙ ГРЕЦІЇ

Іонійська філософія

1. Культурно-історичні передумови виникнення старогрецької філософії:
  - а) соціально-політичні обставини розвитку Еллади;
  - б) релігія і міфологія;
  - в) проблеми космогонії і теогонії у поемах Гомера і Гесіода;
  - г) східний елемент.
2. Перша філософська школа (іонійська) і її представники: Фалес, Анаксимандр і Анаксімен.
  - а) проблема матеріального першопочатку;
  - б) натурфілософські рефлексії. Гілозоїзм. Стихійна діалектика. Наївний матеріалізм;
  - в) наукові здогадки іонійців.

3. Філософія Геракліта – філософія всезагальної мінливості. Головні принципи філософії Геракліта:
  - а) вогонь – першопочаток буття;
  - б) принцип: “все тече” (образ ріки);
  - в) принцип “боротьби” і гармонії протилежностей;
  - г) Логос – принцип впорядкування космосу і закон світобудови.
4. Гносеологічні та етичні проблеми у філософії Геракліта.
5. Історичне значення іонійської натурфілософії для подальшого розвитку філософського знання. Оцінка Арістотеля і Гегеля.

Рекомендована література:

1. Адо Пьер. Что такое античная философия. – М., 1999, С.16-38.
2. Античные философы (свидетельства, фрагменты и тексты). Сост. Аветисян А.А. Киев, 1972. С.5-51.
3. Антология мировой философии: В 4-х томах. М., 1969. Т.1. Ч.1. С.269-280.
4. Асмус В.Ф. Античная философия. М., 1976. С. 3-24, 30-43.
5. Богомолов А.С. Античная философия. М., 1985. С. 3-64.
6. Боннар А. Греческая цивилизация. Т.1. М., 1958; Т.2, 1959..
7. Валлон Анри. История рабства в античном мире. М., 1941.
8. Васильева Т.В. Комментарии к курсу история античной философии. – М., 2002, С.1-41.
9. Волков Г. У колыбели науки. М., 1971.
10. Вундт В. Греческое мировоззрение. Пг. 1916.
11. Вундт В. Миф и религия. СПб., 1913.
12. Гегель Г.-В.-Ф. Сочинения. Лекции по истории философии. Т.1Х. Ч.1. М., 1932, С.135-173, 245-262.
13. Донских О.А., Кочергин А.Н. Античная философия. М., 1993. С.3-124.
14. Дынник М.А. Диалектика Гераклита Эфесского. М., 1929.
15. Кессиди Ф.Х. От мифа к логосу. М., 1972. С. 3-102, 175-324.
16. Кессиди Ф.Х. Философские и эстетические взгляды Гераклита Эфесского. М., 1963.
17. Кондзьолка В.В. Нариси історії античної філософії. Львів, 1993.
18. Коплстон Ф. История философии. Древняя Греция и Древний Рим. М., 2003, С. 36-44.
19. Лосев А.Ф. Античная мифология в ее историческом развитии. М., 1967.

20. Лосев А.Ф. История античной эстетики (ранняя классика). М., 1963.
21. Михайлова Э.Н., Чанышев А.Н. Ионийская философия. М., 1966.
22. Радциг С.И. Античная мифология. М.-Л., 1939.
23. Реале Дж., Антисери Д. Западная философия от истоков до наших дней. С.3-26.
24. Тихолаз А.Г. Гераклит. Київ, 1995.
25. Чанышев А.Н. Эгейская предфилософия. М., 1970.
26. Barth H. Von Anfängen der griechischen Philosophie. Basel, 1944/
27. Brecht F. Heraklit. Heidelberg, 1936.
28. Burnet I. Early Greek Philosophy. London, 1930.
29. Capelle W. Die Vorsokratiker. Berlin, 1961.
30. Cornford F.M. From religio to philosophy. New-York. 1957.
31. Legowisz I. Historia filozofii starożytnej Grecji i Rzymu. Warszawa, 1973. S. 19-31, 43-59.
32. Kafka G. Die Vorsokratiker. Munchen, 1921. S.3-57.
33. Kirk G.S. Heraclitus. The Cosmic Fragments. Cambridge, 1954.

Т е м а 3.

ИТАЛИЙСЬКА ФІЛОСОФІЯ. ПІФАГОРЕЙЦІ

1. Особа Піфагора. Піфагорейський союз. Головні засади піфагорейської філософської доктрини:
  - а) число як онтологічний принцип. Містика чисел;
  - б) дуалізм буття;
  - в) ідея міри й гармонії;
  - г) космос і його структурна побудова. Астрономічні ідеї;
  - д) число як гносеологічний принцип.
2. Піфагорейське вчення про людину. Практична етика піфагорейців.
3. Релігійна доктрина Піфагора. Вчення про душу. Метемпсихоз.
4. Наука і містика. Піфагореїзм і наступний розвиток наукового знання та філософії. Оцінка Платона.

Рекомендована література:

1. Антология мировой философии: В 4-х томах. М., 1969. Т.1. Ч.1. С.280-299.
2. Асмус В.Ф. Античная философия. М., 1976. С. 27-30.
3. Басов Р.А. История греческой философии. От Фалеса до Аристотеля. М., 2002. С. 53-79.
4. Богомолов А.С. Античная философия. М., 1985. С. 64-75.
5. Брамбо Р. Философы Древней Греции. М., 2002, С.49-66.
6. Гегель Г.-В.-Ф. Сочинения. Лекции по истории философии. Т.1X. Ч.1. М., 1932, С.173-211.
6. Жмудь Л.Я. Пифагор и его школа. Л., 1990.
7. Кондзьолка В.В. Нариси історії античної філософії. Львів, 1993. С. 38-52.
8. Конрад М. Нарис історії стародавньої філософії. Рим, 1974. С.100-112.
9. Лосев А.Ф. История античной эстетики (ранняя классика). М., 1963. С.273, 501-510.
10. Лурье С.Я. Теория бесконечно малых у древних атомистов. М.-Л., 1935.
11. Лурье С.Я. Очерки истории античной науки. М.-Л., 1947.
12. Реале Дж., Антисери Д. Западная философия от истоков до наших дней. С.26-33.
13. Родзинский Д. Сознание античного мудреца. М., 2003, С. 199-229.
14. Чанышев А.Н. Итальянская философия. М., 1975.
15. Brunschwig L. La role du pythagoreisme dans l'evolution des idees. Paris, 1967.
16. Burnet I. Early Greek Philosophy. I. 1920.
17. Freeman K. Pre-socratic Philosophers. Oxford, 1959.
18. Philip I.A. Pythagoras and Early Pythagoreanism. Toronto, 1969.
19. Raven J.E. Pythagoreans and Eleatics. Cambridge, 1948.

Т е м а 4.

ЕЛЕЙСЬКА ФІЛОСОФІЯ БУТТЯ. КСЕНОФАН, ПАРМЕНІД, ЗЕНОН

1. Історичні передумови і духовні джерела формування філософії алеатів. Ксенофан із Колону:
  - а) критика традиційної релігії і міфології. Релігійне реформаторство;
  - б) єдиний Бог Ксенофана і його онтологічна сутність;
  - в) гносеологічні ідеї Ксенофана.

2. Парменід і головні принципи його філософії:
  - а) вчення про буття. Буття і небуття. Буття і мислення. Метафізика;
  - б) проблеми гносеології (“дорога істини” і картина світу “докса”);
  - в) абсолютизація розумового пізнання. Раціоналізм. Логічні проблеми;
  - г) натурфілософія Парменіда.
3. Філософія Зенона – спроба логічного обґрунтування засад елеатизму:
  - а) аргументи (апорії) Зенона проти множинності буття, його подільності і руху;
  - б) апорії проти істинності чуттєвого пізнання;
  - в) проблема відображення діалектики буття у логіці понять. Формування логічної проблематики.
4. Історичне значення елейської філософської школи.

Рекомендована література:

1. Асмус В.Ф. Античная философия. М., 1976. С.43-58.
2. Басов Р.А. История греческой философии. От Фалеса до Аристотеля. М., 2002. С. 79-113.
3. Богомолов А.С. . Античная философия. М., 1985. С. 75-92.
4. Гегель Г.-В.-Ф. Сочинения. Лекции по истории философии. Т. IX. Ч.1.- М.,1932. С.211-229.
5. Доброхотов А.Л. Учение досократиков о бытии. М., 1980.
6. Комарова В.Я. Учение Зенона Элейского. Л., 1981.
7. Конрад М. Нарис історії стародавньої філософії. Рим, 1974. С.118-126.
8. Кессиди Ф.Х От мифа к логосу. М., 1972. С.224-286.
9. Кондзьолка В.В. Нариси історії античної філософії. Львів, 1993. С.52-77.
10. Лосев А.Ф. История античной эстетики (ранняя классика). М., 1963. С.327-339.
11. Лурье С.Я. Очерки по истории античной науки. М.-Л., 1947.
12. Мандес М.И. Элеаты. Философские разыскания в области истории греческой философии. Одесса, 1911.
13. Пролеев С.В. История античной философии. М., 2001, С. 187-208.
14. Реале Дж., Антисери Д. Западная философия от истоков до наших дней. СПб., 1994. Т.1. Античность. С.39-41.

15. Трубецкой С.Н. Метафизика в Древней Греции. М., 1910.
16. Цехмиство И.З. Апории Зенона глазами XX века // вопросы философии. 1966. №3.
17. Чанышев А.Н. Пифагор и пифагореизм // Философские науки. 1975. №4.
18. Capelle W. Die Vorsokratiker. Berlin, 1861.
19. Calogero j. Studi Sull'Elatismo. Roma, 1932.
20. Legowicz I. Historia filizofii starozytnrj Grecii i Rzymia. W., 1973. S.59-77.
21. Reinhaedt K. Parmenides und die Geschichte der griechischen Philosophie. Bonn, 1916.
22. Stenzel I. Metaphysik des Altertums. Munchen, 1931.
23. Toran L. Parmenides A. Text with Translation. Commentary and Critical Essay. Princeton, 1965.
24. Zafiropoulo J. L'Ecol Eleate: Parmenide-Zenon-Melisses. P.1950.

Т е м а 5.

МОЛОДШІ НАТУРФІЛОСОФИ У СТОЛІТТЯ

(ЕМПЕДОКЛ І АНАКСАГОР)

1. Naturфілософія Емпедокла і її складові:
  - а) теорія матерії. Вчення про чотири “корені” світу;
  - б) вчення про космічні сили “Любов” і “Ворожнечу”;
  - в) теорія пізнання. Принцип “подібне пізнається через подібне”;
  - г) наукові ідеї.
2. Головні положення натурфілософії Анаксагора:
  - а) вчення про “гомеомерії.” Принцип: “все в усьому”;
  - б) вчення про світовий Розум (Нус) і його функції;
  - в) Космологічне вчення;
  - г) теорія пізнання. Принцип: “протилежне пізнається через протилежне”;
  - д) наукові ідеї.
3. Місце філософії Емпедокла і Анаксагора у світовій філософії.

Рекомендована література:

1. Антологія мирової філософії: В 4-х томах. М., 1969. Т.1. Ч.1. С.299-315.
2. Асмус В.Ф. Античная философия. М., 1976. С. 58-94.
3. Басов Р.А. История греческой философии. От Фалеса до Аристотеля. М., 2002. С. 53-79.
4. Брамбо Р. Философы Древней Греции. С.100-113, 142-154.
5. Гегель Г.-В.-Ф. Сочинения. Лекции по истории философии. Т.1Х. Ч.1. М., 1932, С.273-307.
6. Кондзьолка В.В. Нариси історії античної філософії. Львів, 1993. С. 77-94.
7. Лосев А.Ф. История античной эстетики (ранняя классика). М., 1963. С.316-326, 397-416.
8. Реале Дж., Антисери Д. Западная философия от истоков до наших дней. СПб., 1994. Т.1. Античность. С.42-53.
9. Рожанский И.Д. Анаксагор. М., 1972.
10. Семушкин А.В. Эмпедокл. М., 1985.
11. Таннери П. Первые шаги древнегреческой науки. СПб, 1902.
12. Якубанис И. Эмпедокл: философ, врач и чародей. К., 1906.
13. Bargrave-Weaver D. The Cosmogony of Anaxagoras. "Phronesis". 1959, v.4.
14. Ciurnelli d. La filosofia di Anassagora. Padova, 1947.
15. Lewy-Cleve F. Die Philosophie des Anaxagoras. Wien, 1917.
16. Rolland R. Empedokles von Agrigent und das Zeitalter des Hassen. Leipzig, 1948.
17. Zatzopoulos J. Empedocle d'Agrigent. Paris, 1953.

Т е м а 6.

АНТИЧНИЙ АТОМІЗМ. ФІЛОСОФІЯ ЛЕВКІППА-ДЕМОКРИТА

1. Джерела і історичні передумови формування античного атомізму. Особа Левкіппа.
2. Атомістична теорія матерії Демокріта: вчення про атоми і порожнечу. Концепція руху атомів. Атом як принцип буття.
3. Космологічне вчення Демокріта. Детермінізм. Матеріалізм.

4. Гносеологія Демокріта. Два види пізнання: “темне” (незаконнонароджене) і “істинне” (законнонароджене). Вчення про відчуття. Концепція відображення. Відчуття і мислення. Істина.
5. Історичне значення атомістики для розвитку наукового пізнання і філософії наступних віків.

Рекомендована література:

1. Антология мировой философии: В 4-х томах. М., 1969. Т.1. Ч.1. С.322-347.
2. Асмус В.Ф. Античная философия. М., 1976. С. 135-174
3. Асмус В.Ф. Демокрит. М., 1960.
4. Богомолов А.С. Античная философия. М., 1985. С. 141-163.
5. Гегель Г.-В.-Ф. Сочинения. Лекции по истории философии. Т.1Х. Ч.1. М., 1932, С.262-273.
6. Кондзьолка В.В. Нариси історії античної філософії. Львів, 1993. С. 94-111.
7. Лосев А.Ф. История античной эстетики (ранняя классика). М., 1963. С.273, 428-498.
8. Лурье С.Я. Теория бесконечно малых у древних атомистов. М.-Л., 1935.
9. Лурье С.Я. Демокрит. Тексты. Перевод. Исследования. М.-Л., 1976.
10. Джохадзе Д.В. Основные этапы развития античной философии. М., 1977. С.57-69.
11. Тимошенко В.Е. Материализм Демокрита. М., 1859.
12. Bailey C. The Greek Atomists and Epikurus. Oxford, 1928.
13. Alfieri K.E. Atomos idea. L'origine del concetto dell atomo nei pensiero greco. Calatina, 1979.
14. Dyraff A. Demokrits studien. Leipzig. 1899.
15. Gurst G. Grosse Materialisten. Leipzig. 1965.
16. Lowenheim L. Wissenschaft Demokrit und ihr Einfluss auf die moderne Naturwissenschaft. Berlin, 1914.
17. Sambursky S. The Physical word of the Greek. London, 1956/

18.Sassi M.M. Le teorie della percezione in Democrito. Firenze, 1978.

Т е м а 7.

СОФІСТИКА: ФІЛОСОФСЬКІ РЕФЛЕКСІЇ НАД БУТТЯМ ЛЮДИНИ

1. Софістика як явище культури і філософський напрямок.
2. Філософія Протагора:
  - а) сенсуалізм;
  - б) релятивізм;
  - в) конвенціоналізм;
  - г) принцип: “мірою усього є людина”;
  - д) релігійна проблематика.
3. Філософія Горгія:
  - а) людина є міра усіх речей;
  - б) проблема буття;
  - в) мислення і мова (риторика);
  - г) елементи скептицизму;
  - д) етика і право. Сором і правда.
4. Софісти молодшої групи і їх філософські ідеї.
5. Софістика і подальший розвиток філософії.

Рекомендована література:

1. Адо Пьер. Что такое античная философия. С. 27-30.
2. Антология мировой философии: В 4-х томах. М., 1969. Т.1. Ч.1. С.299-315
3. Антология кинизма. М., 1984. С. 97-310
- 3 Асмус В.Ф. Античная философия. М., 1976. С. 97-311.
- 4 Гиляров Г.А. Греческие софисты. М., 1888.
- 5 Нахотов И.М. Философия киников. М., 1982.

5. Кондзьолка В.В. Нариси історії античної філософії. Львів, 1993. С. 111-141.
6. Конрад М. Нарис історії стародавньої філософії. Рим, 1974. С.147-158.
7. Пролеєв С.В. История античной философии. С. 258-289.
8. Чернышев Б. Софисты. М., 1929.
9. De Vogel C.I. Greek philosophi. Leiden, 1963-1964. Vol. 1-3.
10. Dupreel E. Les Sophistes. Nruchatel, 1948.
11. Loenen D. Protagoros and the Greek Community. Amsterdam, 1940.
12. Leppi S. Protagora e la filosofia del suo tempo. Florence, 1961.

Т е м а 8.

СОКРАТ

1. Особа Сократа. Життя і діяльність. Живий дух філософування. Софісти і Сократ.
2. Філософія на шляху від космосу (природи) до людини. Об'єкт філософії.
3. Сократівський діалектичний метод і його складові:
  - а) Пошук істини;
  - б) принцип: “пізнай самого себе”;
  - в) сократівське “незнання”, (“я знаю, що я нічого не знаю”);
  - г) іронія Сократа (еленхтичний прийом);
  - д) Сократівська маєвтика (“повивальне мистецтво”);
  - г) індукція.
4. Наука Сократа. Основні ідеї вчення Сократа.
  - а) Відкриття людини (людина – це її душа);
  - б) людські чесноти. Нова система цінностей. Ідея Добра;
  - в) моральний і психологічний інтелектуалізм. Моральні закони. Розуміння щастя;
  - г) “даймоніон” Сократа;
  - д) революція ненасильства;
  - е) суспільні погляди;
  - є) телеологія Сократа.

5. Сократ і Платон.
6. Сократичні школи (мегарська, кіринайська, кінійська, елідська): їх представники і характер філософських ідей.
7. Історична доля вчення Сократа.

Рекомендована література:

1. Адо П. Что такое античная философия. М., 1999. С. 38-67
2. Антология мировой философии: В 4-х томах. М., 1969. Т.1. Ч.1. С.299-315.
4. Асмус В.Ф. Античная философия. М., 1976. С. 102-131.
5. Басов Р.А. история древнегреческой философии. От Фалеса до Аристотеля. М., 2002.
6. Богомолов А.С. Античная философия. М., 1985. С. 122-126.
7. Гегель Г.-В.-Ф. Сочинения. Лекции по истории философии. Т.1X. Ч.1. М., 1932
8. Жебелев. Сократ. Берлин, 1923.
9. Конрад М. Нарис історії стародавньої філософії. Рим, 1974. С.161.
10. Кессиди Ф.Х. Сократ. Санкт-Петербург., 2001, С.342.
11. Кондзьолка В.В. Нариси історії античної філософії. Львів, 1993. С.128-141.
12. Лосев А.Ф. История античной эстетики (Софисты, Сократ, Платон). М., 1970. С.53-83.
13. Лосев А.Ф. софисты. Сократ. Платон. М.,1969.
14. Нерсеянц В.С. Сократ. М., 1984.
15. Реале Дж., Антисери Д. Западная философия от истоков до наших дней. СПб., 1994.
Т.1. Античность. С.63-82.
16. Толстых В.И. Сократ и мы // Вопросы философии. 1976. №12.
17. Brun J. Socrate. Paris, 1963.
18. Busse A. Sokrates. Berlin, 1914.
19. Chroust A.A. Sokrates, Man and Myth. London, 1957.
20. Gresson A. Sokrate, sa vie, son oeuvre, avec un expose de sa philosophie. Paris, 1956.
21. Gigon O. Sokrates, sein Bild in Dichtung und Geschichte. Berne. 1947.
22. Fischer J. The Case of Socrates. Praha, 1969.
23. Maier H. Sokrates, sein Werk und Seine geschichtliche Stellung. Tubingen, 1913.
24. Ritter C. Sokrates. Tubingrn, 1931.
25. Taylor A.E. Sokrates. London, 1932.

26. Tovar A. Sokrate, sa vie et son temps. Paris, 1954.

Т е м а 9.

ФІЛОСОФІЯ ПЛАТОНА

Заняття 1.

1. Особа Платона. Діяльність. Творча спадщина. Платон і попередня філософська традиція. Платонівські діалоги і Сократ як персонаж діалогів. Формування засад метафізики. Друга навігація.
2. Головні принципи філософії Платона:
  - а) онтологічний переворот Платона;
  - б) вчення про ідеї в діалогах “Гіппій Великий” і “Протагор”. Докази існування ідей, їх природа. Структура ідеального світу;
  - в) ідеї по відношенню до чуттєвого світу;
  - г) вчення про ідеї і піфагорейське вчення про числа (діалог “Філеб”).
3. Критика вчення про ідеї у “Парменіді” і “Софісті”.
4. Вчення про Бога. Докази буття Бога.

Рекомендована література:

1. Платон. Гиппий Большой. Соч.: В 3-х т. М., 1968. Т.1. С.149-187.
2. Там же. Протагор. С.187.
3. Там же. Т.П, Парменид. С.401-479; Софист. С.319-401; Филеб.Т.3.С.9-89.
4. Адо П. Что такое античная философия. М., 1999. С. 38-67
5. Асмус В.Ф. Античная философия. М., 1976. С.174-258.
6. Басов Р.а. История древнегреческой философии. От Фалеса до Аристотеля. М., 2002. С. 246-280.
7. Вернер Йегер. Пайдейя. М., 1997, С. 101-180.
8. Гегель Г.-В.-Ф. Лекции по истории философии. Т.Х. Ч.2.М., 1932.

9. Лосев А.Ф. История античной эстетики (Софисты, Сократ, Платон). М., 1969.
10. Виндельбанд В.В. Платон. М., 1923. СПб, 1904.
11. Новицкий В.В. Платон. М., 1923.
12. Кондзьолка В.В. Нариси історії античної філософії. Львів, 1993. С.151-187.
13. Кондзьолка В.В. Платон: філософія добра. Львів, 1997.С.3-12.
14. Кессиди Ф.Х. Сократ. М., 1976.
15. Платон. Діалоги. Київ: “Основи”, 1995.
16. Пролеєв С.В. История античной философии. М., 2001. С. 324-341.
17. Шичалин Ю.А. История античного платонизма. М. 2000. С. 105-147.
18. Siegel C. Plato und Sokrates. Leipzig, 1920.
19. Legowicz I. Historia filozofii starożytnej Grecji i Rzymu. W., 1972, s. 159-192.
20. Tajlor A.E/ Plato: The Man and His Work, New-York. 1960/
21. Woodhead W. Plsto: socratic dialogues. Edinburgh, 1953.
22. Shorey P. Platonism Ancient and Modern. Berkly, 1938.

Заняття 2.

1. Теорія пізнання Платона:
  - а) постановка проблеми про природу знання і критика сенсуалізму у діалозі “Теетет”;
  - б) трактування пізнання як процесу пригадування (анамнезіс) у діалозі “Теетет”, “Менон”. “алегорія печери”. Ступені пізнання;
  - в) класифікація видів знання у творі “Держава”. Суть математичного знання Ступені пізнання;
  - г) міф про Ероса і його функції у процесі пізнання;
  - д) початок європейської метафізики.
2. Пізнання ідей і діалектичний метод:
  - а) трактування діалектики як науки і методу у діалозі “Федон”;
  - б) діалектика одиничного і чисельного у діалозі “Парменід”;
  - в) діалектика і чуттєвий світ;
  - г) інтуїція як вищий спосіб пізнання ідей;
  - д) види знання.

Рекомендована література:

1. Платон. Теетет. Соч. В 3-х т. М., 1970; Т.2. С.233-317.
2. Там же. Менон. Т.1. С. 367-411.
3. Там же. Государство. Т.3. С.11-93; С.89-453.
4. Там же. Федон. Т.2. С. 11-93.
5. Там же. Парменід Т.2. С. 401-477.
6. Асмус В.Ф. Античная философия. М., 1976. С.174-258.
7. Асмус В.Ф. Платон. М., 1969.
8. Васильева Т.В. Афинская школа философии. М., 1985.
9. Вернер Йегер. Пайдейя. М., 1999. С.169-180.
10. Кондзьолка В.В. Нариси історії античної філософії. Львів, 1993. С. 163-170.
11. Кондзьолка В.В. Платонб філософія добра. Львів. 1997. С.14-17.
12. Шичалин А.Ю. История античного платонизма. М., 2000. С.153-185.
13. Юркевич Д. Розум по учению Платона и опытъ по учению Канта. Выдб. З Моск. Унив. Известий, 1865-66.
14. Cornford F. Plato's Throry of Knowledge: Theaetetus and Sofhist.
15. Grube G.M. Plato's Thought. London, 1935.
16. Stenzel I. Plato's Method of Dialectic. Oxford, 1940.

Заняття 3.

1. Фізичне вчення Платона і його релігійно-містична форма викладу у діалозі “Тімей”:
  - а) проблема доцільності світу;
  - б) божеський будівничий світу “Деміург” як діюча причина;
  - в) ідея як доцільна причина світу;
  - г) концепція матерії у діалозі “Софіст”;
  - д) вчення про час;
  - е) душа світу і її функції.

2. Вчення Платона про людину. Дуалістичне розуміння людини.
  - а) поняття душі і її види (діалоги “Федон” і “Федр”);
  - б) відношення душі до тіла; безсмертя душі;
  - в) метемпсихоз і есхатологія;
  - г) людина і Бог.

Рекомендована література:

1. Платон. Тимей. Соч. В.3-х т. М., 1971. Т.3.Ч.1.С 455-551.
2. Там же Софист. Т.2.С.319-400.
3. Там же. Федон. С.11-93.
4. Там же. Федр. С.157-223.
5. Платон. Діалоги. Київ: “Основи”, 1995.
6. Платон и его эпоха / Под ред. Кессиди.Ф.Х. М., 1979. С. 144-172.
7. Брамбо Р. Философы Древней Греции. М. 2002. С.200-248.
8. Кондзьолка В.В. Нариси історії античної філософії. Львів, 1993. С.158-163.
9. Коплстон Ф. История философии, Т.1, М., 2003. С.298-308.
10. Лосев А.Ф. Античный космос и современная наука. М., 1927.
11. Cornford F. Plato's Cosmology: Timaeus. London, 1937.
12. Shorey P. Platonism Ancient and Modern. Berkley. 1938.
13. Stenlek I. Zahi und Gestalt bei Plato und Aristoteles. Leipzig, 1938.
14. Schrodinger E. Die Natur und die Griechen. Hamburg. 1956.

Заняття 4.

1. Вчення Платона про державу і суспільство (трактати “Держава” і “Закони”):
  - а) проблема виникнення держави;
  - б) ідеальна держава, її організація, функції, форми правління. Казармовий комунізм. Державне виховання. Типи держави;

- в) соціальний смисл утопії Платона. Три суспільні стани;
  - г) проект законодавчої держави (реальної) і її функції.
2. Етика Платона:
- а) проблеми смислу людського життя у трактатах “Федон” і “Теетет”;
  - б) вчення про чесноти і їх види. Ідеал абсолютного Добра;
  - в) вчення про Любов і Дружбу у трактатах “Бенкет” (Сімпозион);
  - г) етичний ідеал Платона.
3. Естетичне вчення Платона:
- а) поняття прекрасного;
  - б) мистецтво як наслідування (мімесіс);
  - в) функції мистецтва і його види;
  - г) естетичний ідеал у Платона і способи його формування.
4. Історичне значення філософії Платона. Платонізм і подальший розвиток світової філософії. Доля школи Платона.

Рекомендована література:

1. Платон. Государство. Соч. В 3-х т. М., 1971. Т.3.Ч.1.С.89-453.
2. Там же. Законы. Ч.2. С.83-470.
3. Там же Пир. Т.2. С.95-157.
4. Платон. Діалоги. Київ: “Основи”, 1995.
5. Асмус В.Ф. Платон. М., 1969. С. 136-218.
6. Асмус В.Ф. Платон: эйдология, эстетика, учение об искусстве. Историко-философские этюды. М., 1985.
7. Вернег Йегер. Пайдейя. М. 1997. С.197-260.
8. Гутеров В.А. Античная социальная утопия. Л., 1989.
9. Дилон Дж. Средние платоники. С.-П., 2002.
10. Драч Г.В. Проблема человека в раннегреческой философии. Ростов-на-Дону, 1981.
11. Кондзьолка В.В. Платон: філософія Добра. Львів, 1997. С.17-24.
12. Кессиди Ф.Х. Платон и его эпоха. М., 1979.
13. Лурье С.Я. История античной общественной мысли. М.-Л., 1929ю

14. Лосев В.Ф. Античная философия истории. М., 1977.
15. Пельман Р. История античного коммунизма. Спб., 1910.
16. Поппер К. Відкрите суспільство і його вороги. К., 1994. Т.1. С.20-226.
17. Пролеев С.В. История античной философии, М. 2001. С. 344-354.
18. Шичалин Ю.А. История античного платонизма. М. 2000.
19. Чанышев А.Н. Философия Древнего мира. М. 1993. С.353-362.
20. Herzler I.O. The History of Utopian Thought, 1922.
21. Mumford I. The Story of Utopias. London, 1923.
22. Grossman R.H.C. Plato today. London, 1959.
23. Polet A. Le communism dans la pensee grecque. Le Caire, 1947.
24. Vernant j.-P. Myth and Society in Ancient Greece. London, 1980.

Т е м а 10.

ФІЛОСОФІЯ АРІСТОТЕЛЯ

Заняття 1.

1. Особа Арістотеля (384-322рр. до Р.Х.). Творча спадщина. Арістотель і Платон. Лікей.
2. Концепція “теоретичної” (“першої”) філософії у “Метафізиці” Арістотеля. Онтологія і головні її засади:
  - а) предмет “першої” філософії. Критика вчення Платона про ідеї. Поняття субстанції.
  - б) суте і сутність; субстрат;
  - в) вчення про чотири причини (принципи) буття: 1) матеріальну; 2) формальну; 3) діючу; 4) цільову;
  - г) вчення про матерію і форму, можливість і дійсність; ентелехія;
  - д) причина і мета. Телеологізм.

Рекомендована література:

1. Авраамова М.А. Учение Аристотеля о сущности. М., 1970.

2. Аристотель. Метафизика. Соч. в 3-х томах. М., 1976. Т.1. С. 119-124, 145-148, 160-162, 170-171, 173-174, 180-185.
3. Асмус В.Ф. Античная философия. М., 1976. С. 259-401.
4. Гегель Г.-Ф.В. Лекции по истории философии. Соч., Т.Х. Ч.2. М., 1935.
5. Джохадзе Д.В. Диалектика Аристотеля. М., 1971.
6. Доброхотов А.Л. Категория бытия в классической западно-европейской философии. М., 1986.
7. Лосев А.Ф. История античной эстетики (Аристотель и поздняя классика). М., 1975. С. 7-38, 91-141.
8. Лосев А.Ф. Критика платонизма у Аристотеля. М., 1929.
9. Лосев А.Ф., Тахо-Годи. Платон и Аристотель. М., 1993.
10. Кондзьолка В.В. Нариси історії античної філософії. Львів, 1993. С.187-242.
11. Пролеев С.В. История античной философии. М. 2001. С.363-369.
12. Реале Дж. Антисери Д. Западная философия от истоков до наших дней. Ч.1. Античность. СПб., 1994. С.135-146.
13. Чанышев А.Н. Аристотель. М., 1981. С. 7-56.
14. Чанышев А.Н. Философия Древнего мира, С. 368-386.
15. Allan D. The philosophi of Aristotle. Oxford, 1952.
16. Cherniss H. Aristotles criticism of Presocratic Philosophy. Baltimore, 1935.
17. Jaspers K. Die grossen Philosophen. Bd.1. munchen, 1957.
18. Robin L. Aristote. Paris, 1944.
19. Taylor A. . Aristotle. N.Y., 1955.
20. Ross, Sir W.D. Aristotle, London, 1943/

Заняття 2.

1. Фізика Арістотеля (філософія природи) і її головні наукові засади (трактат “Фізика”):
  - а) вічність світу;
  - б) вчення про рух, простір, час;
  - в) вчення про “першодвигун” (першопричину); необхідність;
  - г) матеріальні першоелементи (стихії) світу;
  - д) космологічні ідеї. Устрій світу.

2. Психологічне вчення Арістотеля. Вчення про душу і її функції. Визначення життя. Людина як біологічна істота, наділена розумом. Класифікація тварин. Інші біологічні ідеї у трактаті “Про душу”.
3. Історична оцінка наукових ідей Арістотеля.

Рекомендована література:

1. Аристотель. Физика. Соч. В 4-х томах. М., 1981. Т.3.С. 59-377.
2. Аристотель. О душе. Там же. Т.1. С. 369-445.
3. Брамбо Р. Философы Древней Греции. М.,2002. С.270-286.
4. Визгин В.П. Генезис и структура квалитативизма Аристотеля. М., 1984.
5. Зубов В.П. Аристотель. М, 1963.
6. Лосев. А.Ф., Тахо-Годи. Платон и Аристотель. М., 1993. С.311-363.
7. Рожанский И.Д. Развитие естествознания в эпоху античности. М., 1979. С. 396-460.
8. Чижевський Дм. Лекції з історії античної філософіїю Прага, 1927.
9. Ross W. Aristotle's Phisics. Oxford, 1936.
10. Sombursky S. The Physical World of the Late Antiquity. L., 1962.

Заняття 3.

1. Проблеми гносеології у філософії Арістотеля (трактати “Метафізика”, “Топіка” і “Про душу”):
  - а) вчення про метод;
  - б) чуттєвий і раціональний ступені пізнання і їх специфіка; сенсуалізм і емпіризм;
  - в) обґрунтування основного принципу сенсуалізму: “немає нічого у розумі, чого б раніше не було у відчуттях”; механізм чуттєвого пізнання;
  - г) поняття чинного розуму (нус поіетікос) і пасивного розуму (нус патетікос); раціоналізм;
  - д) основні риси наукового знання;

- е) класифікація наук.
2. Логічне вчення Арістотеля. Визначення логіки як науки про мислення і методології наукового пізнання. Головні елементи логічного вчення Арістотеля:
- а) закони мислення;
  - б) поняття і його природа;
  - в) вчення про категорії;
  - г) вчення про індукцію. Силогізм і індукція;
  - д) теорія доказу;
  - е) сутність наукового знання; три роди наук.
3. Історичне значення логіки Арістотеля.

Рекомендована література:

1. Аристотель. Соч. в 4-х томах. Т.1. С. 79-81, 94-95, 141-145, 164-166, 224-229.
2. Аристотель. О душе. Там же. С.369-445.
3. Ахманов А.С. Логическое учение Аристотеля. М., 1960.
4. Гайденок П.П. Эволюция понятия науки. М., 1980.
5. Жожа Атанасе. Логические исследования. М., 1964.
6. Джохадзе Д.В. Диалектика Аристотеля. М., 1971. С.2-259.
7. Лосев А.Ф., Тохго-Годи. Аристотель. Жизнь и смысл. М., 1982.
8. Маковельский А.О. История логики. М., 1967. С. 89-170.
9. Чанышев А.Н. философия Древнего мира. С.423-435.
10. Aristotle on Dialectic. "The Topics". Oxford, 1968.
11. Le Blond I.M. Logique et Methode chez Aristote. Paris, 1938.
12. Maier H. Die Syllogistik des Aristoteles. T., 1896.
13. Vernant L.-P. Les origines de la pensee Grecque. Paris, 1962.

Заняття 4.

1. Практична (“друга”) філософія Арістотеля. Вчення про суспільство і державу у книзі “Політика”.
  - а) проблема виникнення суспільства і держави;
  - б) людина як “політична” істота;
  - в) мета держави; соціально-політичний ідеал Арістотеля;
  - г) форми державного правління і їх оцінка;
  - д) структура суспільства;
  - е) проблема рабства;
  - є) публічне і приватне життя, виховання, освіта;
  - ж) суспільні доброчинності;
  - з) економічні погляди.
2. Етичне вчення Арістотеля (трактати “Етика Нікомаха”, “Етика Евдема”):
  - а) структура душі і вчення про чеснота і їх види; держава і чесноти;
  - б) найвище Благо;
  - в) знання і моральна поведінка людини;
  - г) справедливість;
  - д) етичний ідеал.
3. Естетичне вчення Арістотеля. Визначення суті мистецтва. Види мистецтва. Мімесіс. Оцінка літературних жанрів. Катарсис. Естетичний ідеал.
4. Історичне значення філософії Арістотеля і її вплив на подальший розвиток філософської та наукової думки. Перипатетівська школа і її представники.

Рекомендована література:

1. Аристотель. Политика. Соч. В 4-х томах. М., 1983. Т.4. с.375-643.
2. Аристотель. Никомахова этика. Там же. Т.4. С. 53-295.
3. Аристотель. Большая этика. Там же. С. 196-236.
4. Богомолов А.С. Античная философия. М., 1985. С. 196-236.
5. Воронина Л.А. Основные эстетические категории Аристотеля. М., 1975.

6. Гуторов В.А. Античная социальная утопия. Л., 1989. С. 200-220.
7. Доватур А.И. Политика и политии Аристотеля. М.-Л., 1965.
8. Кондзьолка В.В. Нариси історії античної філософії. Львів. 1993. С. 187-247.
9. Лосев А.Ф. Античная философия истории. М., 1977.
10. Лосев А.Ф., Тохо-Годи. Платон и Аристотель. М., 1993. С. 311-363.
11. Лурье С.Я. История античной общественной мысли. М.-Л., 1929.
12. Нерсесянц В.С. Политическое учение древней Греции. М., 1979.
13. Реале Дж., Антисери Д. Западная философия от истоков до наших дней. Античность – С.-П. 1994. С.212-217.
14. Чанышев А.Н. Философия Древнего мира. С.435-450.
15. Newman W. I. The Pelitics of Aristotle. V.2. Oxford. 1887.
16. Allon D. Philosophy of Aristotle. Oxford, 1952.
17. Grant A. The ethics of Aristotle. London, 1971.
18. Tatarkiewicz W. Historia estetyki. T.1. W., 1971.

Т е м а 11.

ФІЛОСОФІЯ ЕЛІНІСТИЧНОЇ ДОБИ

1. **Епікур і епікуреїзм.** “Сад” Епікура і його нові ідеали. Визначення предмету філософії. Теорія пізнання Сенсуалізм. Логічне вчення Епікура. Етичне вчення . Принцип гедонізму. Етичні правила. Вчення про людину. Ідеал епікурейського мудреця.
2. **Філософія стоїків і її представники.** Предмет філософії. Логічне вчення. Проблема гносеології. Вчення про мову. Фізика стоїків. Динамізм. Пантеїзм. Гілозоїстичний матеріалізм. Етичні проблеми. Ідеал стоїчного мудреця. Космополітизм як суспільний ідеал.
3. Філософія скептиків. Пірронізм і його суть. Квієстичний евдаймонізм. Епістемологічний скептицизм. Вчення про тропи. Пізній неопірронізм і його представники та їх погляди. Історична оцінка скептицизму.
4. **Римський неостойцизм.** Сенека. Твір “Моральні листи до Луцілія”. Погляди на філософію. Етичні рефлексії. Ідеал мудреця. Епиктет і його розуміння Бога. Філософський ідеал Марка Аврелія. Твір “Наодинці зі собою”.

Рекомендована література:

1. Антология мировой философии: В 4-х томах. М., 1969. Т.1. Ч.1. С.536-576.
2. Асмус В.Ф. Античная философия. М., 1976. С. 402-493.
4. Богомолов А.С. Античная философия. М., 1985. С. 237-342.
5. Дилон Дж. Средние платоники. С.-П., 2002.
6. Конрад М. Нарис історії стародавньої філософії. Рим, 1974. С.271-365.
7. Лосев А.Ф. История античной эстетики. Ранний эллинизм. М., 1974.
8. Реале Дж., Антисери Д. Западная философия от истоков до наших дней. СПб., 1994. Т.1. Античность. С.171-319.
9. Захара І.С. Лекції з історії філософії. Львів: Вид.ЛБА, 1997.
10. Шичалин Ю.А. История античного платонизма. М. 2000. С. 193-318.
11. Фрагменты ранних стоиков. Т.1. Зенон и его ученики. М. 1998.
12. Чанышев А.Н. Философия Древнего мира. С.450-698.
13. Хрестоматия по эллинистической римской философии. Свердловск. 1987.
14. Эпикур. Письма. Главные мысли. Лукреций. О природе вещей. Т11. М.Л., 1946.
15. Brun I. Stoicisme. Paris. 1958.
16. Frrington V. The Taith of Epicurus. I., 1967.
17. Mates B. Stoic Logic. Berley, 1953.
18. Oates W.I. The Stoic and Epicurean Philosophers. N.Y., 1940.

**Примірний список рефератів та курсових робіт
з курсу “Антична філософія”**

1. Специфіка історико-філософського знання і його науковий статус.
2. Філософія і історія філософії.
3. Філософські школи і напрямки як спосіб буття філософії.
4. Філософія у системі духовної культури людства.
5. Філософський текст як об’єкт наукової рефлексії.
6. Значення історико-філософського знання для розвитку філософії і наукового пізнання.
7. Культурно-історичні передумови виникнення філософії в античному світі.
8. Всесвітня філософія і національна філософія.
9. “Сім мудреців” і їх вплив на формування етико-філософських ідей в античному світі.
10. Проблеми космогонії та теогонії у поемах Гесіода “Теогонія”.
11. Проблеми першопочатку у ранній грецькій філософії.
12. Формування онтологічної проблематики у досократівській філософії.
13. Грецька натурфілософія як перша історична форма філософії природи.

14. Вчення про космос у грецькій філософії.
15. Ідея міри та гармонії у філософії піфагорейців.
16. Формування та розвиток гносеологічних ідей у досократівській філософії.
17. Елейська концепція буття та її історичне значення для розвитку філософської онтології.
18. Філософія як спосіб життя в античній філософії.
19. Філософія як мудрість.
20. Відкриття та обґрунтування принципу тотожності буття та мислення у грецькій філософії.
21. Філософія софістів як культурологічний феномен античного світу.
22. Морально-етичні рефлексії “Семи мудреців” як одне із джерел старогрецької філософії.
23. Спроби Платона вибудувати ідеальні схеми суспільного устрою в творах “Держава” і “Закони”.
24. Категорія Логосу як одна із провідних категорій старогрецької філософії.
25. Історичне місце Геракліта у розвитку світової філософської думки.
26. Грецька пайдея і її історико-культурологічне значення.
27. Піфагорейське вчення про кількісну першооснову світу.
28. Історичне значення піфагореїзму.
29. Вчення Парменіда про буття і його вплив на розвиток світової філософії.
30. Антична атомістика і розвиток світової науки.
31. Сократ: філософська постать.
32. Сократ і Платон – історичні паралелі.
33. Світ ідей Платона.
34. Арістотель як засновник логіки.
35. Суспільно-політичні погляди Арістотеля.
36. Політичний ідеал Платона і вчення про державу.
37. Етичне вчення стоїків.
38. Стоїчна логіка і її значення.
39. Епікур і його доктрина.
40. Історична доля скептицизму.
41. Арістотелівська метафізика і її історичне значення. Проблема методу в Арістотеля.
42. Ідеал мудреця у філософії стоїків.

